

Starý křížák

Právě teď táhnou, moji křížáci! Ach, jak mě bolí, když slyším jejich aleluja. A já – poprvé bez koně ... Jako mladý chlap bych si dneska na koně sednul ... A to jsem ještě před pár týdny řekl Janovi: „Obstaráš mi koně?“

Ale on: „Ty bys chtěl ještě rajtovat?“

„Chci jet, rád bych,“ řekl jsem.

Na to neřekl nic. Ale mezitím se nic nedělo. Nic. Naopak. Stále mě jen odrazovali a říkali: „Co když se něco stane! Co když se něco stane!“

A teď tady sedím – první Velikonoce bez koně ... To mi strašně ničí nervy, až mě bolí celé tělo. I když už do knížek nevidím, nepotřebuji vidět, umím je z hlavy, všechny ty písně. Kdepak, rád bych ještě jel s nimi. Po osmašedesáté! Sedl bych si na koně jako starý voják artilerie a seděl bych na něm jako na kanapi. Mám koně v nohách. Ale takhle?

Jo, jo, měla pravdu tehdy ta dívka na svatbě, když mi náhle při tanci řekla:

„Jakube, Jakube, přeju ti všechno dobré v životě, ale ty jsi takové nebožátko, takový nešťastný ptáček. Mezi námi nic nebude ...“

„Jak jsi na to přišla?“ zeptal jsem se.

„Ale nic, nic!“ A potom tiše dodala: „Jsi rozený na svatého kříže.“

Po celý život jsem na její slova nezapomněl, obzvlášť proto ne, poněvadž několik let poté byla svatba ve vsi a právě na svatého kříže ohlášená. Lidé si začali povídat: „Cože? Vy se chcete brát na svatého kříže? To bude nešťastné.“

Snoubenci tedy šli k faráři a řekli mu, co říkají lidé a že bude lépe svatbu odložit. Ale farář jim odpověděl:

„Opravdu nechcete mít v životě žádné neštěstí? Tak to nechte být podle plánu!“

A tak svatební den zůstal na svatého kříže – deset let po svatbě byl už manžel mrtvý. Tenkrát mě zamrazilo ... A když na to dneska znovu vzpomenu ... Ano, to děvče mělo pravdu.

Když jsem chodil čtvrtým rokem do školy, tak mi umřela máma. Byla velikonoční neděle jako dnes, právě když se naši křížáci vraceli domů a jeli vesnicí, stáli jsme u její smrtelné postele. A tak jsme s bratrem vyrůstali bez matky ... Je to velice smutné, když jako mladý člověk ztratíš maminku, smutnější, než být bez otce. Už nemáš žádnou radost, když přijdeš domů. Nikde už se necítíš jako dítě – a nikdo tě už za dítě nemá. Takže jsem velice vděčný, že jsme potom měli takový pěvecký sbor,

kteřý v nás nechal vyrůst naše mládí a naše srbství. Tehdy ještě slovanství nebylo mezi námi ani tak známé, jako dnes. Náš vedoucí nám hodně o srbství a slovanství vyprávěl. Tím jsme my mladí prohlédli a zjistili, kam patříme.

A ještě dnes slyším Čišinského, jemuž jsem u oltáře ministroval, jak z kazatelny říká: „Nenechte srbství zahynout. Zachovejte a uchraňte si svůj jazyk a nedejte jedinou hrudku lužickosrbské země do cizích rukou! Jestli se naše země ztratí, ztratí se také náš národ a naše srbství! A spolu s tím i naše víra!“

Měl úplnou pravdu, protože se stále častěji ukazovalo, že Němci v lužickosrbských vsích začali skupovat polnosti a statky. A to ještě dodnes velmi zalívám našim srbským sedlákům. My Srbové jsme nic neriskovali. Neukázali jsme žádnou hrdost. Zním jen jeden jediný případ, kdy si Srbové koupili statek z německých rukou. Soused Němec ho Srbovi prodal.

„Na ja, Jurij, wenn ich's verkaufe, bist du der erste Käufer,“ řekl mu. A v noci si to potom dojednali. Ale už na druhý den, když to zjistili, začali se Němci z okolních vsí pachtovat. Takové statky, které byly na prodej, si hned z kazatelny zveřejnili. A když bylo třeba, i peníze mezi sebou shromáždili. Ti hned

drželi pohromadě a byli moudřejší, než my Srbové. Žádnou kuráž jsme neměli a nechali všemu volný průběh. A tak přišlo mnoho srbských statků do německých rukou – a nakonec měl Němec zase srbskou čeleď ... namísto toho, aby srbští sedláci drželi pospolu, spolu statek koupili a potom na ten koupený statek sehnali pořádného čeledína.

A dneska? Dneska to vidím podobně u našich rodin. Jak se tu plýtvá a hřeší! Zvlášť v těch smíšených manželstvích. Já říkám: Jestli se ten německý partner nechce naučit naši řeč, ať nechá alespoň svoje děti. Máme v naší vsi jeden případ, kde ona jako Němka dokonce říká: „Moje děti ať chodí do lužickosrbské třídy.“

To je hodné úcty.

Ale nejhorší je, že naši lidé, oba srbského původu, děda i babička dříve pevní Srbové, náhle se svými dětmi mluví německy.

„Ať mluví německy, jen ať mluví německy, neboť díky tomu tu Srbové ještě jsou,“ říká se. A to dneska, kdy je všechno srbské dovoleno. To je zase naše slabá páteř, že to srbské je už jen vedlejší věc. Naše děti to cítí a pozvolna si říkají: Ach, s tím srbským to jde pěkně do háje.

Někdy si myslím, že někteří Srbové procltnou teprve když je to zakázané ...

Jak mé křížácké náčiní ještě stále voní po mé Plese, v současné době je její krev už dávno přeměněná na sérum – ubohá Plesa. Bože můj, kolik koní já v životě měl: Ingrid, Hanse, Fryca, Lízu, Eriku, Bubiho ..., kouskem chleba jsem v okamžení získal jejich přízeň. A v klidu! Když je kočí klidný, pak bude i zvíře klidné. Zlým se stane kůň díky zlému zacházení. Je to jako s dětmi. Tak jsem stále s koňmi míval radost. Ale kůň je také moudré zvíře. Dokonce přes válku si leckterý kůň na svého kočího vzpomenul, když se zase vrátil domů, ale válku, tu ani koni nepřeju. Bylo mi právě dvacet let, když vypukla válka. 1. srpna 1914. – A zase jsem byl takový nešťastný ptáček narozený na svatého kříže. Hned jsem musel ven do Francie na bojiště. Ještě dnes vidím sloup při hlavní silnici do Paříže, na kterém stálo: Paris 80 km. A vedle něho velké ovesné pole, poseté mrtvými koni a vojáky v červených kalhotách. Honem jsme zastavili a všichni do těch polí. Francouzi měli každý svou polní láhev a malý ešus. Každý voják. A my nic. Měli jsme jenom nějaký škopek a několik hrnců. Deset dohromady. Proto jsem také prvním nejlepšímu vojákoví chtěl jeho polní láhev vzít, když tu on na mě vyvalí oči. Honem jsem láhev vzal – a on zase na mě pohlédne těma svýma očima. Nejspíš byl jenom

zraněný, stejně jako kůň vedle něho, jenž sténal jako malé dítě.

Náš hejtman ještě moudře řekl: „Hier ist eine böse Schlacht gewesen. Na ja, in zwei tagen sind wir in Paris.“²

Ale druhý den ráno jsme dostali od Francouzů takovou dardu, až kanóny a koňské náčiní a vůbec všechno kolem nás létalo. Při tom jsem byl raněn do nohy, ta se jenom tak klinkala. První jezdec přede mnou byl i s koněm na místě mrtvý.

Pak jsem ležel šest měsíců v lazaretě.

„Ist keine Heilung mehr,“³ řekli mi. Chtěli mi nohu vzít. V 21 letech! Tehdy jsem zase musel myslet na onu svatbu ...

Ale jednoho dne ke mně přišel šéf lazaretu s mladým lékařem a prohlédl mě.

„Eksperjanc, eksperjanc,“ řekl mladý lékař staršímu, jako kdyby žertoval.

„Machen Sie mit dem Mann meinewegen, was Sie wollen,“⁴ pokýval šéf mladému lékaři. Nejspíš chtěl mladý lékař něco se mnou zkusit. A to bylo moje štěstí. O půl roku později jsem už byl zase nějak na nohou. Ano, na obou nohou. Šel jsem mladému lékaři poděkovat.

„Wie haben sie das bloss geschafft,“⁵ zeptal jsem se ho s obdivem.

„Das sagt man nicht als Arzt,“⁴⁶ odpověděl mi. Potichu jsem mu řekl: „Mir können Sie's doch sagen.“⁴⁷

„Na ja,“ řekl, „die anderen haben das Bein beim Gipsen immer auseinandergezogen, das konnte nicht zusammenwachsen. Aber Sie haben trotzdem grosses Glück gehabt,“⁴⁸ dodal.

Po tom všem, v roce 1917, jsem ale musel zase do války. Náhle řekli: Sofort alles antreten!⁴⁹ Do Ruska.

Zeptal jsem se jich: „Muss ich mit meinen Stöcken auch mit?“⁵⁰

„Ist egal!“⁵¹ vyjel na mě oficír.

A tak jsem zase musel do války. Ale tenkrát už moc válčení nebylo. Mezi námi vojáky se říkalo, že brzy přijde komunismus a že nesmíme proti tomu nic dělat, přijde sám od sebe ... A 11. 11. 1918, přesně o jedenácté, válka pro nás skončila. A padl poslední výstřel. Poté byly zakládány rady vojácků, a ty začaly všechno odebírat oficírům, kteří už do toho dál neměli co mluvit.

A potom jsem přišel z války domů. To bylo tehdy – při všem neštěstí – největší štěstí mého života. Pro otce také. Ten mi hned řekl: „Jakube, tady máš ten statek a já už o tom nechci ani slyšet.“

Tak jsem se musel chopit pluhu. Nevěstu jsem

bohudík měl. Poznal jsem ji už před válkou na tančovačce. Neopustila mě, po celou válku, posílala mi dopisy a balíčky. Oženil jsem se s ní v květnu 1919. A mohu říci, že jsme spolu dobře hospodářili – nebohá matka a já. Tak jsem mohl brzy postavit seník, stáj a stodolu. A znovu jsem zpíval v našem srbském spolku ...

Ale brzy přišly zase špatné časy. Inflation. Ráno jsem obilí dovezl do města a prodal, na druhý den ty peníze ztratily hodnotu. Nejhorší to bylo pro dělníky ve městech. I k nám chodili pro brambory a obilí. V německých novinách dokonce psali o tom, že v Srbské Lužici jsou chudí z města velmi podporováni.

A v roce 1936 jsem chtěl konečně stavět nový dům. To byla pro mě těžká cesta, velmi těžká, která mi málem zlomila páteř. Dva roky jsem už o to usiloval abych si mohl nový dům postavit. Ten starý už měl své za sebou, přes sto let a na první pohled se rozpadal, bylo to nejstarší stavení v celé vsi. Ale odkud brát peníze? Co jsem měl, jsem už v nové stodole prostavěl. A rodina se rozrůstala. Všechno jsem zkusil ... Nic. Nikde jsem nedostal žádnou hypotéku. A nakonec – no jo, v noci jsem fantazíroval – mi svítilo tohle: teď vstaň a sedni si a napiš dopis na „landesbauern-

führera"! I vstal jsem a napsal. Za týden přišli tři mužové.

„Sie wollen bauen?“¹²

„Ich muss nauen, sehen Sie doch selbst,“¹³ odpověděl jsem jim.

„Ja, bauen müssen Sie, das sehen wir,“ došlo jim hned po prohlídce. „Aber vorläufig ist es schlecht mit Darlehen. Der Staat hat kein Geld.“¹⁴

„Was? Der Staat hat kein Geld?“¹⁵ vyhrkl jsem.

„Gehen Sie in die Partei, dann werden Sie schon Geld bekommen,“¹⁶ řekl mi jeden z nich.

No, to ještě tak, k nacistům, pomyslel jsem si. To je tedy věc.

„Überlegen Sie sich das, bauen müssen Sie nun mal,“¹⁷ rozloučili se a šli.

Teď jsem to všechno pověděl své ženě, říkali jsme si pokaždé všechno.

A ona: „Jézus Maríja, do „partaje“ jít a to ještě do hitlerovské?“

Ještě toho večera jsem zašel k panu faráři a všechno mu vypověděl.

„Oj, to je těžká věc, jít k nacistům,“ přemýšlel. „Ale stavět musíte, když všechno padá. Už pro ty děti ... Radím vám: jestli to už vůbec nejde jinak s těmi penězi, v nejhorším případě vstupte. Ale neberte na sebe žádnou funkci, ani jedinou ne!“

Co mám udělat, šlo mi hlavou, když jsem k ránu šel vesnicí domů. Už jen tím, že vstoupím se jim podvolím, ať chci nebo ne. Dělán tedy to, co vlastně nechci, zase znovu mě trápí svědomí. Na druhé straně jsem si řekl: mám to nejhorší stavení v celé vsi. S jednou velkou místností. Musí to takhle být dál?

Ale žena mě od stavby odrazovala a odrazovala:

„Já cítím, že to nebude moc vhodné s tou hypotékou a hitlerovskou partají, já to cítím,“ řekla mi.

„My se nesmíme nechat ponižovat, jen protože jsme Srbové a nemáme žádnou kuráž,“ řekl jsem manželce. A že mají naše děti právo na pořádný rodný dům.

No jo, po dlouhém dohadování jsme si nakonec řekli, že stavět budeme. Na druhý den jsem vzal kolo a jel do sousední vsi, kde jsem se přihlásil do nacistické strany. A už za týden přišel dopis, že jsem dostal půjčku na dvanáct tisíc marek.

Začal jsem hned stavět. Tehdy už začali všechno srbské zakazovat. A tu navečer mi kdosi na kole přijede na staveniště, zastaví a zavolá:

„Jakube, jsi ještě předseda, ne? Jestli chceš vaši korouhev zachovat, zítra ráno už bude pryč,“ a řekl sbohem. Dnes už nevím, kdo to byl. Nejspíš to byl jeden z těch, kteří pro nás dělali, jeden Lužický Srb.

Já hned k sousedovi, to byl pevný Srb, a řekl jsem tak a tak, chceme tuhle vlajku schovat.

„Ach, já se necítím dobře, zkus to sám,“ postěžoval si.

Že bych už ztratil jeho důvěru? blesklo mi tak mozkem. Vrátil se alespoň domů, dceři řeknu, co a jak a kde chci. A hned jsem chvátal rovnou přes pole do sousední vsi, do místnosti našeho spolku. Tam jsem rozbil skříň, sebral vlajku, sbalil jsem ji – a přes pole zase domů! A téže noci ji ukryl velice hluboko do stodoly.

Na druhý den ráno přišli na dvůr dva muži.

„Sagen Sie mal, Sie haben doch diese wendische Fahne vom Sängerverein in Obhut ...“¹⁸

„Ja, gehabt,“¹⁹ odpověděl jsem.

„Wo ist denn diese Fahne, wir wollen sie mal sehen. Sie sind doch der Vorsitzende.“²⁰

„Hier ist keine Fahne, schon längere Zeit nicht,“²¹ řekl jsem jim a zůstal při tom.

„Das glauben wir nicht,“²² vyjeli a začali mi prohledávat celý dům a všechny skříně.

„Also, wir geben Ihnen 24 Stunden Zeit – und Sie schaffen die Fahne wieder her,“²³ chtěli nakonec.

A na druhý den přišli zase a já zase zůstal při svém, že žádnou vlajku nemám. A zase začal hledat, tentokrát na synově půdě. Ale zase ji ne-

našli. Na to jsem ji schoval ještě hlouběji k synovi.

Ale netrvalo dlouho a nacisté zase ke mně přišli a chtěli zakázat křížácké procesí.

„Sie sind doch der Führer von den Osterreitern hier. Wie müssen die Prozession verbieten.“²⁴

Vyhrkl jsem: „Ich bin nicht der Führer, ich bin der Vorsänger hier. Da muss ich erst mal die Leute fragen, was die dazu meinen. Und auserdem: Wer hat Ihnen den Befehl gegeben, dass das Osterreiten nicht mehr sein soll?“²⁵ zeptal jsem se jich.

Na tu otázku mi nemohli odpovědět, řekli jenom: „Wir haben den Befehl und fertig,“²⁶ a šli.

A na Velký pátek tu byli zase – v uniformě: „Haben Sie das Ihren Reitern gesagt?“²⁷

Řekl jsem: „Sie sagten alle: Wir reiten. Da kann kommen, was will.“²⁸

A oni na to: „Das fehlt uns noch. Sie arbeiten gegen das Gesetz.“²⁹

Ale nakonec řekli: „Gut, wir werden das noch einmal erlauben und machen ein Auge zu, aber reiten Sie nur die Feldwege und Waldwege.“³⁰

„Warum?“³¹ zeptal jsem se.

„Wegen der Autos,“³² odpověděli.

„Nó, hier gibt's doch keine Autos,“³³ namítl jsem zase.

Já hned k sousedovi, to byl pevný Srb, a řekl jsem tak a tak, chceme tuhle vlajku schovat.

„Ach, já se necítím dobře, zkus to sám,“ postěžoval si.

Že bych už ztratil jeho důvěru? blesklo mi tak mozkem. Vrátil se alespoň domů, dceři řeknu, co a jak a kde chci. A hned jsem chvátal rovnou přes pole do sousední vsi, do místnosti našeho spolku. Tam jsem rozbil skříň, sebral vlajku, sbalil jsem ji – a přes pole zase domů! A téže noci ji ukryl velice hluboko do stodoly.

Na druhý den ráno přišli na dvůr dva muži.

„Sagen Sie mal, Sie haben doch diese wendische Fahne vom Sängerverein in Obhut ...“¹⁸

„Ja, gehabt,“¹⁹ odpověděl jsem.

„Wo ist denn diese Fahne, wir wollen sie mal sehen. Sie sind doch der Vorsitzende.“²⁰

„Hier ist keine Fahne, schon längere Zeit nicht,“²¹ řekl jsem jim a zůstal při tom.

„Das glauben wir nicht,“²² vyjeli a začali mi prohledávat celý dům a všechny skříně.

„Also, wir geben Ihnen 24 Stunden Zeit – und Sie schaffen die Fahne wieder her,“²³ chtěli nakonec.

A na druhý den přišli zase a já zase zůstal při svém, že žádnou vlajku nemám. A zase začal hlodat, tentokrát na synově půdě. Ale zase ji ne-

našli. Na to jsem ji schoval ještě hlouběji k synovi.

Ale netrvalo dlouho a nacisté zase ke mně přišli a chtěli zakázat křížácké procesí.

„Sie sind doch der Führer von den Osterreitern hier. Wie müssen die Prozession verbieten.“²⁴

Vyhrkl jsem: „Ich bin nicht der Führer, ich bin der Vorsänger hier. Da muss ich erst mal die Leute fragen, was die dazu meinen. Und auserdem: Wer hat Ihnen den Befehl gegeben, dass das Osterreiten nicht mehr sein soll?“²⁵ zeptal jsem se jich.

Na tu otázku mi nemohli odpovědět, řekli jenom: „Wir haben den Befehl und fertig,“²⁶ a šli.

A na Velký pátek tu byli zase – v uniformě: „Haben Sie das Ihren Reitern gesagt?“²⁷

Řekl jsem: „Sie sagten alle: Wir reiten. Da kann kommen, was will.“²⁸

A oni na to: „Das fehlt uns noch. Sie arbeiten gegen das Gesetz.“²⁹

Ale nakonec řekli: „Gut, wir werden das noch einmal erlauben und machen ein Auge zu, aber reiten Sie nur die Feldwege und Waldwege.“³⁰

„Warum?“³¹ zeptal jsem se.

„Wegen der Autos,“³² odpověděli.

„Nó, hier gibt's doch keine Autos,“³³ namítl jsem zase.

„Keine Widerrede! Befehl ist Befehl!“³⁴ vykřikl jeden. A nakonec pak šli – a my jsme jeli jako vždy svými cestami.

A potom udeřila podruhé ta ošklivá válka, sotva jsem měl dostavěno. – A zase jsem byl ten nešťastný ptáček. Koně a Jana, mého staršího syna, vzali hned do války. A Tomáše, který tehdy ještě studoval v Praze, o rok později také. Na vždy. Ještě na smrtelné posteli pro něj matka plakala ... a ještě dnes nevím, kde zůstal ...

Jen dobře, že Jan ... to bylo právě v neděli po mši. Šel jsem kousek ze vsi ven do polí. Slunce krásně hřálo. Žito, první žito po válce stálo v polích, jako by země byla pohnojena krví. Tolik štěstí všude, ale nikde žádný kůň ve vsi za ty stroje. To budeme zase s kosou muset ..., mi tak šlo hlavou. Náhle vidím, jak někdo jede blíž a blíž s koňským povozem, až se za ním praší. Kousek cesty přede mnou kůň naráz jde úplně pomalu. Stojím jak přilepený a dívám se na koně – a náhle se z vozu ozve:

„Otče!“

„Jane! To jsi ty?“ vykřikl jsem.

Jan seskočil z vozu, objali jsme se a sedli si oba na vůz – a všechno bylo jako dřív.

„Odkud máš ty takhle po válce toho koně?“ hned jsem se ho zeptal.

Na to mi chlapec všechno vypráví: že byl pro nemoc dočasně ze zajetí propuštěn, kde koně sebral a jak s ním v Durynsku u sedláka sloužil v naději, že jednou v noci sem, do východního Německa přejde i s koněm. Durynsko tehdy patřilo ještě do americké zóny. Přes noc nečekaně řekli, že odted Durynsko patří do východního Německa. A už byl Jan u nás, beztoho aby musel s koněm přes hranici. Kdo by si to pomysllil. Matka měla tehdy celé dny slzy v očích.

Potom jsme spolu seděli až do noci u talíře domácí klobásy. Tak dlouho ji matka schovávala. Byla ještě z toho zbytku vepře, kvůli kterému mě zavřeli ... Ještě několik měsíců před koncem války. Taková hloupá situace: prase najednou začalo kulhat. Tak jsem je potichu zařízl. Ale někdo ve vsi mě udal. Na to přišla kontrola – a odsoudili mě k 18 měsícům vězení „wegen Schwarzschlachtung und politisch nicht einwandfrei“.³⁵ A na místě mě ze své strany vyhodili. Tehdy jsem myslel, že už z vězení nevyjdu, ale náhle tu byli Rusové – a byl konec s nacisty. Přišel jsem domů a byl jsem ustanovený starostou. Rusy i našimi lidmi z vesnice. Už můj nebohý otec byl před první válkou starostou. Ještě vím, jak mi jednou radil:

„Jakube, budeš-li jednou starostou, buď všem li-

dem po vůli. Vždycky to nepůjde, ale většinou. A také, když ti každý nepoděkuje, dělej to tak dál!“

A tím jsem se řídil – a šlo to dobře. Bylo několik dní po válce. Francouzi a Poláci, kteří u nás ve vsi dělali, už odešli. Domů! Mé dceři zanechali lístek, na kterém bylo napsáno, že se mohli u nás setkávat a poslouchat rádio. Měli jsme v domě dva východy a kdyby přišel někdo na kontrolu, mohli ti Francouzové a Poláci těmi druhými dveřmi utéci. Ve vsi také byli Srbové, kteří špiclovali pro nacisty. Jednoho takového jsem znal. Ti k nám někdy poslali také děti, aby se podívaly, jestli se u nás zase neposlouchá rádio. Ale měli jsme ve vsi také lidi, kteří nás často varovali.

Pár neděl později pak přicházeli utečenci. Také k nám do vsi přišly německé rodiny. V jedné z nich byl takový zažraný Němec, ten hned dostal ve vsi vyšší funkci jako vyšší starosta. Později, když už byl zase ze vsi pryč, dozvěděl jsem se, že byl ve Slezsku velkým nacistou – a teď náhle komunista! Hned v prvních dnech mi byl podezřelý:

„Na, ihr Wenden, ihr habt diesmal noch einmal Schwein gehabt. Das nächste Mal werdet ihr ins Elsass versetzt.“³⁶

Řekl jsem: „Ein nächstes Mal wird es nicht gehen.“³⁷

Tenhle krkavec mě potom udal Rusům. Ještě ten samý den! Na druhý den, pátek to byl, jsem byl ve městě na schůzi všech starostů. A v sobotu se už ve vsi scházeli všichni sedláci kvůli zvýšení dávek, vajec, masa, brambor a zrní. Vtom přišel na schůzi písař mého vyššího starosty a podsunu mi papírek, že se mám na druhý dopoledne o desáté hlásit na radnici, místnost č. 10. Divil jsem se, proč se vyšší starosta tak závažné schůze sám nezúčastnil. Jinak bychom museli všechno projednat německy.

„Co se tam děje v deset?“ zeptal jsem se vesničana vedle sebe.

„Zdá se mi, že jsou tam policajti,“ odpověděl mi.

No jo, v neděli dopoledne jsem sebral kolo a jel do města. A nedaleko před městem vidím dva Srby ze sousední osady.

„Mikuláši, kam míříte?“ pozdravil jsem je.

„Na radnici ...“

„Já taky,“ řekl jsem a pokračoval dál s nimi.

Přišli jsme na radnici a já se tam ohlásil jako první.

„Aha, da kommt ja wieder so ein vollgefressner Nauer!“³⁸ vyjeli na mě hned policajti.

„Bin ich doch gar nicht,“³⁹ řekl jsem.

„Gehen Sie hier rein!“⁴⁰ přikázal mi policajt.

A musel jsem dolů do sklepa. Tam už jich několik sedělo a čekalo. Jeden se mě zeptal:

„Na. Kamerad, hast du auch eine Decke mit?“⁴¹

„Wozu denn eine Decke?“⁴² divil jsem se.

„Denkst du etwa, dass wir hier wieder rauskommen? Wir machen alle nach Sibirien.“⁴³

„Na jetzt hör aber auf,“⁴⁴ vyjel jsem na něj.

A netrvalo dlouho, přišli dolů do sklepa další muži. A říkali: Brieftaschen und Taschenmesser abgeben!⁴⁵

Sedělo nás tam 47 mužů v tom sklepě. Celou noc. Hodně z nich byli nacisté. To jsem z těch rozhovorů tak nějak vyposlechl. Jeden se mě také zeptal: „Was hast du denn hier für ein Bündel?“⁴⁶ A ukazoval na moji čepici.

„Das ist meine wendische Schleife,“⁴⁷ řekl jsem a při tom jsem už dál na nic nemyslel.

A na druhý den ráno mě zavolali hned jako prvního.

„Davaj, davaj!“ přikázal mi voják.

Přijdu do té místnosti – a tam už seděl takový chlapík, ruský důstojník. Plno zlata na hrudi. Nejdřív se podíval na stužku

„Što to jest. Francoz?“

„Nejsem Francoz,“ odpověděl jsem mu. A tlumočníci jsem vysvětlil: „Das ist ein sorbisches

Abzeichen.“⁴⁸ Jsem Slovan! Lužický Srb! Wie kann ich sprechen hier?“⁴⁹ A začal jsem povídat něco lužickosrbsky. Ať se děje, co se děje, řekl jsem si.

Ruský důstojník se na mě díval a díval a najednou se mě zeptal: „Sie partei?“⁵⁰

Na to jsem vypověděl všechno o té hypotéce a té stavbě a že jsem musel do strany vstoupit.

A on nato: „Davaj dokument!“

Řekl jsem: „Nemám dokument. Tam dokument. In Brieftasche,“ a podíval jsem se na tlumočníci. „Brieftasche deutsche Polizei weggenommen.“⁵¹

Mezitím důstojník vytáhl zpod stolu několik peněženek a náprsních tašek a položil je na stůl.

„To jest!“ zvolal.

A teď se začal ten důstojník dívat do mé náprsní tašky. Díval jsem se s ním. „Geld weg,“ řekl jsem. „Deutsche Polizei weggenommen.“⁵² Ale ta listina s rozhodnutím soudu, že mě z té strany vyhodili, ta tam byla. Tu jsem mu ukázal.

„Svinko řezal,“ řekl jsem. A tomu ten důstojník nejspíš rozuměl, protože se trochu usmál.

A vtom řekl: „Du sagen, wer dich verraten.“⁵³

„Ich weiss nicht,“⁵⁴ odpověděl jsem.

„Du sagen! Fünf Minuten rausgehen und sagen, wer dich verraten, sonst du Sibirija,“⁵⁵ řekla tlumočnice.

Čert a peklo, řekl jsem si, co to děláš, ale nešel jsem ven. „Já nevím, já nevím,“ řekl jsem zase důstojníkovi. A teď zase on něco pověděl té tlumočnici. A ona zase mně:

„Ja, bei uns so: Wer Anzeige macht, der muss zuerst geholt. Sehen, ob es ein Racheakt ist oder nicht.“⁵⁶

„Já nevím, já nevím,“ řekl jsem zase, opravdu jsem nevěděl, kdo mě tenkrát udal, když jsem to prase zabil.

A zase se díval na mě a mou stužku.

Řekl jsem: „Ja Slovjan. Ja Serb! Ja nic Njemec!“ Na to vytáhne mapu a hledí a hledí.

„Što v jastvě činil?“ chtěl náhle vědět. „Što tam byl?“

„Ano, bili mě tam také“, odpověděl jsem hned.

Na to on: „SS byl abo SA?“ A musel jsem vyhrnout rukáv.

„Što to jest FAR?“

Lekl jsem se, ale dal jsem si pozor a neřekl „Friedrich August Rex“, ale „Feldartillerieregiment“,⁵⁷ a že je to název mé jednotky už z první války.

To už byl spokojený.

A zase jsem řekl: „Já nejsem fašista, já jsem Slovan, já jsem Lužický Srb!“

Díval se na mě a zase na mapu a zeptal se: „Sind das alles Sorben hier?“⁵⁸ Zdálo se mi, že už věděl, že tady jsou Lužičtí Srbové, ale jen se trochu stavěl hloupým. No ano, ukázal jsem mu Chočebuz a Budyšin a Wojerecy a další končiny a řekl: „Na ja, nicht alle, aber die meisten,“⁵⁹ a potom jsem něco málo o Srbech povykládal.

Zase se dívá na mě a na mou stužku. Delší čas se takhle dívá. A nečekaně řekne: „Dobro ... idité domoj!“

Takové štěstí!

Jan se z války vrátil ... čekáme jen ještě na Tomáše. Tehdy jich hodně čekalo na své blízké. Ale můžeme zase pořádně hospodařit. Dokonce s koněm! Takový kůň je znamenitá pomoc. Kolik jsme toho spolu udělali. Ale najednou začala Líza mít ty hrozné koliky. Zvěrolékař už řekl, že s ní už nic nebude ... Ve dne v noci jsme s Janem hlídali. Líza bolestmi sténala jako člověk a stále se na nás dívala. Nechtěla se už postavit. Co všechno jsme zkusili! Velký pás okolo břicha – a potom jsme ji kladkostrojem tahali vzhůru a na nohy stavěli, stále a zase, dny a noci, aby si nelehnula, to proboha nesmí ... a nakonec, jednoho dne byly bolesti náhle úplně pryč. Ještě dnes vidím, jak Líza poprvé s naší pomocí šla přes dvůr a tahala za sebou pra-

vou nohu, že za ní byla vidět čára ..., ale vyhrabala se z toho ..., a jak potom ještě chodila! Tolik let.

„Pojď, Lízo, pojď,“ musel jsem jen říci a ona šla, ani otěže jsem nepotřeboval, s provázky bych s ní mohl orat. A Lízino hříbě bylo také takový znamenitý kůň ... Moje Plesa. Měla krásný světlý pruh přes celé čelo. Každý koutek pole jsem s ní zoral a osel. Rok za rokem. Ale potom přišlo to družstvo, tehdy mi bylo těžko u srdce ... moc těžko ... zvlášť kvůli té srbské zemi, kterou nám vzali ... To bylo jediné štěstí, že jsem si mohl Plesu ponechat. Do práce a na Velikonoce ...

A teď táhnou! Jak to zní! Nezpívají špatně, naši mladí. Jako učitel jsem stále na krásu zpěvu hleděl – a na pořádek – už kvůli důstojnosti ... Už od roku 1919 jsem křížácký kantor – a dneska, jenom dneska bych jím ještě chtěl být. Ale mladí jednou musí převzít otěže.

Jo, jo, když je člověk tak starý jako já, je zase jako dítě ... jako malé dítě ...

- 1 Jestli prodám, jsi první kupec.
- 2 Tady byla zlá bitva. No jo, za dva dny jsme v Paříži.
- 3 Není šance na vyléčení.
- 4 Dělejte si s tím mužem co chcete.
- 5 Jak jste to jen dokázal.
- 6 To lékaři nesdělují.

- 7 Mně to přece říci můžete.
- 8 No jo, těm ostatním při sádrování pokaždé nohu roztáhli, to nemůže srůst. Ale vy jste měl velké štěstí.
- 9 Všichni okamžitě nastoupit.
- 10 Já se svými holemi musím také?
- 11 To je jedno.
- 12 Vy chcete stavět?
- 13 Musím stavět, vřdyt sám vidíte.
- 14 Ano, stavět musíte, to vidíme. Ale dočasně je to s půjčkami špatné, stát nemá peníze.
- 15 Cože? Stát nemá peníze?
- 16 Běžte do strany, pak už peníze dostanete.
- 17 Rozmyslete si to, stavět už musíte.
- 18 Řekněte, vy přece máte srbskou vlajku pěveckého spolku v opatrování.
- 19 Ano, měl.
- 20 Kde tedy ta vlajka je, chceme ji vidět. Jste přece předseda.
- 21 Tady není žádná vlajka, už delší dobu.
- 22 To nevěříme.
- 23 Takže vám dáváme 24 hodin – a vy tu vlajku zase obstaráte.
- 24 Vy jste přece vůdce zdejších velikonočních jezdců. Musíme ta procesí zakázat.
- 25 Já nejsem vůdce, jsem předzpěvák. Nejdřív se musím zeptat lidí, co tomu říkají. A kromě toho: kdo vám dal příkaz, že velikonoční jízda už nemá být?
- 26 Máme rozkaz a hotovo.
- 27 Řekl jste to vašim jezdcům?
- 28 Všichni řekli: pojedeme. Může přijít co chce.
- 29 To nám ještě scházelo. Jednáte proti zákonu.
- 30 Dobře, ještě jednou vám to dovolíme, zavřeme oči, ale jedte jen polními a lesními cestami.
- 31 Proč?
- 32 Kvůli autům.
- 33 No, ale tady nejsou žádná auta.

- 34 Žádné odmlouvání. Rozkaz je rozkaz!
35 „kvůli porážce na černo a politicky nikoli nezávadný“
36 No, vy Srbové, vy jste tentokrát ještě měli prase. Příště budete odsunuti do Alsaska.
37 Příště už se to nestane.
38 Aha, tady zase přichází takový vyžraný sedlák.
39 To přeci vůbec nejsem.
40 Běžte tady dovnitř.
41 No, kamaráde, máš s sebou také deku?
42 Na co deku?
43 Ty si snad myslíš, že se odsud zase dostaneme? Všichni půjdeme na Sibiř.
44 No teď už ale přestaň.
45 Odevzdat peněženky a kapesní nože!
46 Copak to tu máš za pentlí?
47 To je moje srbská stuha.
48 To je srbský znak.
49 Jak tu mohu mluvit?
50 Ty strana?
51 Peněženku německá policie vzala.
52 Peníze pryč. Německá policie vzala.
53 Ty říct, kdo tě prozradil.
54 Nevím.
55 Ty říci! Pět minut jít ven a říci, kdo tě prozradil, jinak ty Sibiř.
56 Ano, u nás tak, kdo někoho udá, musí být nejdříve přiveden, zda nejde o pomstu.
57 Regiment polního dělostřelectva
58 Tady to jsou všechno Srbové?
59 No, všichni ne, ale většina.